

30 moedas romanas do Museo das Mariñas

(da República ó Alto Imperio)

MARÍA GONZÁLEZ SÁNCHEZ*

Sumario

O presente traballo inicia a catalogación das moedas do Museo das Mariñas, empezando por 30 romanas que van desde a República ó Alto Imperio.

Abstract

This work commences the cataloguing of the coins in the Museum das Mariñas, starting with 30 roman coins from the Republic to the High Empire.

No Museo das Mariñas, de Betanzos, foise creando desde o principio (1983) unha colección de moedas que ten xa unha considerable importancia. Chegaron a maioría por doazón ou depósito, anotáronse os datos que aportaban as persoas que as trouxeron e agora iníciase a súa catalogación con obxecto de coñecelas coa maior precisión posible e tamén de expoñelas ben documentadas. Iniciamos o proxecto con 30 moedas romanas que van da República ó Alto Imperio.

1) República, probablemente do século III a.C.

Anverso: cabeza de «Minerva ou Palas» (personificación de Roma) con casco alado, pendente e colar, mirando á dereita. Debaixo do queixelo figura o signo “X”.

Reverso: os xemelgos Cástor e Pólux, fillos de Xúpiter, chamados «os Dióscuros» montados a cabalo, lanza en riste e cabalgando cara a dereita.

Exergo: ROMA en cartela.

Módulo: 18 mm. Denario de prata. 3 g.

Procedencia: Tiobre.

Depósito (?) de D. José R. Núñez Lendoiro.

Número de rexistro: 208.

2) República, acuñada por Marcus Furius L.f. Philus, da Familia Furia, no 119 a.C.

Anverso: Xano representado con dobre cabeza. M(arci)FOVRI(i)L(ucii)F(ili)

Reverso: Roma estante, á dereita, levantando a súa man dereita, supostamente para coroar un trofeo que non é visible debido á falta da parte superior da moeda; coa man esquerda sostén un cetro. Na parte baixa hai dous escudos e dous carnix.

Lenda: ROMA, á dereita do campo. Exergo: PH(i)LI

Módulo: 17 mm. Denario de prata. 3,65 g.

Procedencia: Tiobre.

Depósito (?) de D. José R. Núñez Lendoiro.

Número de rexistro: 203

* María González Sánchez é Licenciada en Historia da Arte pola Universidade de Santiago de Compostela, especialidade de Patrimonio Artístico. É máster en Patrimonio Artístico e Xestión de Bens Culturais pola Universidade da Coruña.

O presente traballo, deseñado e coordinado polo director do Museo das Mariñas, Alfredo Erias, inscríbese no proxecto de catalogación xeral da entidade.

3) República.

Anverso: deus Xano representado con dúas caras.

Reverso: ?

Módulo: 34 mm. 28,85 g.

Procedencia: ?

Número de rexistro: 1871

4) Alto Imperio. Augusto, 27 a.C.-14 d.C.

Anverso: cabeza mirando á dereita. [...]AVGVSTVS DIVI F PATER

Reverso: dúas figuras (Caio e Lucio) con túnicas aos lados dun trono co caetra en relevo. EL CAESARE

Módulo: 17 mm. 3,75 g.

Procedencia: Tiobre.

Depósito (?) de D. José R. Núñez Lendoiro.

Número de rexistro: 209

5) Alto Imperio. Augusto, 27 a.C.-14 d.C.

Anverso: cabeza mirando á esquerda. Gráfila. [...]AVG(vstvs)

Reverso: coroa de loureiro e no centro a lenda:

IVLIA TRAD(vcta)

Arredor: gráfila.

Módulo: 25 mm. 10,675 g.

Procedencia: Callobre (Oza dos Ríos).

Número de rexistro: 1999.

6) Alto Imperio. Calígula, 37-41 d.C.

Vipsania (familia á que pertencía Agripa).

Anverso: busto, de Agripa, con coroa rostral mirando á esquerda en relevo.

[M(arcvs)] [A]GRIPPA L(vcii) F(ilius) COS[...]

Reverso: Neptuno estante, espido, de fronte e mirando á esquerda, sostendo o tridente nunha man e na outra, un golfinho; porta manto sobre os ombros.

Letras: S(enatvs) C(onsulto)

Módulo: 28 mm. As de bronce. 9,35 g.

Procedencia: Tiobre.

Depósito (?) de D. José R. Núñez Lendoiro.

Número de rexistro: 199

7) Alto Imperio. Claudio I, 41-54 d.C.

Anverso: busto mirando á esquerda. [CL]AVDIVS[...]MTRPIM.

Reverso: a liberdade personificada nunha figura feminina que leva ou sostén o pilevs nunha man e un cetro na outra. LIBER[TAS] AVGVSTA

Letras: S(enatvs) C(onsulto)

Módulo: 26 mm. 11,10 g.

Procedencia: Tiobre.

Depósito (?) de D. José R. Núñez Lendoiro.

Número de rexistro: 201

8) Alto Imperio. Claudio I, 41-54 d.C.

Anverso: busto mirando á esquerda en relevo.

{¿CLA?}VDIVS CAESAR AVG[...]

Reverso: Ceres sedente. CERE{¿S?}

Módulo: 23 mm. 11,5 g.

Procedencia: ?

Número de rexistro: 1624

9) Alto Imperio. Claudio I, 41-54 d.C.

Anverso: Modivs (modio). [CA]ESARAVG TI C[...]

Reverso: S(enatvs) C(onsvlto) COSDESIT[...]

Módulo: 15 mm. Cuadrante (1/4 de as) de bronce. 2,75 g.

Procedencia: Tiobre.

Doazón: D. Vicente García Blanco.

Número de rexistro: 1855

10) Alto Imperio. Claudio I, 41-54 d.C. Moeda Incusa.

Anverso: cabeza gravada cara dentro. Gráfica. [CL]AVDIV[...]

Reverso: unha figura feminina estante mirando á dereita.

Letra S(enatvs) [C(onsvlto)] [...]ATAS

Módulo: 27 mm. 9,9 g.

Procedencia: Callobre (Oza dos Ríos).

Número de rexistro: 1995

11) Alto Imperio. Clavdio I, 41-54 d.C.

Anverso: modivm saíndo en pequeno relevo. [...]AVG TICL[...]

Reverso: S(enatvs) C(onsvlto) [...]ITTONMTA[...]

Módulo: 15 mm. 2,4 g.

Procedencia: Pobo de Lugo.

Doazón: D. Benigno Manuel Martínez Villaverde.

Número de rexistro: 2786

12) Alto Imperio. Clavdio I, 41-54 d.C.

Anverso: modivm en pequeno relevo. [...]TICLA.

Reverso: S(enatvs)C(onsvlto) Gráfica. [...]COSDESI[...]

Módulo: 14 mm. 2,6 g.

Procedencia: Pobo de Lugo.

Doazón: D. Benigno Manuel Martínez Villaverde.

Número de rexistro: 2787

13) Alto Imperio. Clavdio I, 41-54 d.C.

Anverso: modivm. [...]AV[...]

Reverso: S(enatvs)C(onsvlto) IMP(erator)COSD.S[...]

Módulo: 15 mm. 2,8 g.

Procedencia: Pobo de Lugo.

Doazón: D. Benigno Manuel Martínez Villaverde.

Número de rexistro: 2788

14) Alto Imperio. Vespasiano, 69-79 d.C.

Anverso: busto mirando á dereita en relevo.

IMP(erator) CAESAR VESPA SIAN(o)AVG(vstvs)CO[...]

Reverso: Aequitas, alegoría da equidade. Figura feminina sostendo unha balanza e unha cornucopia que personifica a xustiza nos tratos. Letras S(enatvs)C(onsvlto).
Módulo: 22 mm. 9,9 g.
Procedencia: ?
Número de rexistro: 1623

15) Alto Imperio. Traxano, 98-117 d.C.
Anverso: busto en relevo, con coroa radiada, mirando á dereita.
IMP(erator)C(aesne)R(va)TRAIANOOPTIMO
[...]ARTHICOPMTR(ibvnicias)P(otestate)CO[...]
Reverso: o emperador Traxano no medio en actitude militar, avanzando cara á dereita e mirando á esquerda, entre dous trofeos militares.
SENATVS[...]ANU[...]
Módulo: 27 mm. 10,55 g.
Procedencia: Tiobre.
Doazón: Fundación Barrié
Número de rexistro: 1191

16) Alto Imperio. Traxano, 103 d.C.
Anverso: cabeza do emperador mirando á dereita. IMP(erator) CAES NERVAE TRAIANO AVG(vstvs) GER(manicsv) DAC PM TR (ibvnicias)P(otestas) COS V P(ater)P(atriae)
Reverso: Dacia sentado no lado dereito e mirando cara á esquerda, onde se sitúa un trofeo militar. SPQR OPTIMO PRINCIPI
Abaixo: S(enatvs)C(onsvlto).
Módulo: 32 mm. Sesterccio. 24,35 g.
Procedencia: Betanzos.
Número de rexistro: 1870

17) Alto Imperio. Favstina (nai), 150 d.C.
Anverso: busto feminino en relevo, mirando á dereita. DIVAFAVSTIN(a).
Reverso: figura feminina mirando á esquerda con cetro nunha man. Letras S(enatvs)C(onsvlto). [...]VS
Módulo: 25 mm. 11,75 g.
Procedencia: Pobo de Lugo.
Doazón: D. Benigno Manuel Martínez Villaverde.
Número de rexistro: 2789

18) Alto Imperio. Xulia Mamea, nai de Severo Alexandre, ¿220?-235 d.C.
Anverso: busto feminino mirando á dereita. IVLIAMAMA EAAVGVSTA
Reverso: Felicitas, mirando á esquerda, con columna e caduceo. Letras S(enatvs)C(onsvlto). FEL[ICI]T ASPVBLICA

Módulo: 30 mm. 19,85 g.
 Procedencia: Tiobre.
 Doazón: Fundación Barrié.
 Número de rexistro: 1192

19) Alto Imperio. Galiano, 260-268 d.C.

Anverso: busto barbado con coroa, mirando á dereita. GALLI E {¿NV?}[...]

Reverso: cabalo alado, probablemente Pegaso. [...]S[...] {¿G?} S[...]

Exergo: N.

Módulo: 19 mm. Antoniniano. 3,4 g.

Procedencia: Tiobre.

Depósito (?): D. José R. Núñez Lendoiro.

Número de rexistro: 205

20) Alto Imperio. Galiano, 260-268 d.C.

Anverso: busto barbado con coroa radiada mirando á dereita. GALLI[ENVS][...]

Reverso: grifo: animal de catro patas, con cabeza de aguiá, alado e mirando á esquerda. (A)POLLINI[...]

Módulo: 17 mm. Antoniniano. 3,45 g.

Procedencia: ?

Número de rexistro: 1632

21) Alto Imperio. Galiano, 260-268 d.C.

Anverso: cabeza mirando á dereita. GALLIENVS AVG(vstvs)

Reverso: un animal de catro patas, mirando á esquerda.

Gráfica: DIE{¿?}{¿A?}ECC.

Módulo: 20 mm. 3,2 g.

Procedencia: Tiobre.

Número de rexistro: 1259

22) Alto Imperio. Galiano, 260-268 d.C.

Anverso: busto barbado con coroa radiada, mirando á dereita.

Reverso: unha figura con ¿? ONINHE[...]

Módulo: 19 mm. Antoniniano. 2,9 g.

Procedencia: Tiobre.

Doazón: D. Vicente García Blanco.

Número de rexistro: 1854

23) Alto Imperio. Galiano, 260-268 d.C.

Anverso: busto con coroa radiada, mirando á dereita. Gráfica.

GALLI[ENVSA]VG(vstvs)

Reverso: un animal de catro patas con pescozo e patas moi longas, probablemente un grifo. Ten gráfica. DI[...]VG

Módulo: 17 mm. Antoniniano. 1,86 g.

Procedencia: Betanzos.

Doazón: D. Vicente García Blanco.

Número de rexistro: 2782

24) Alto Imperio. Claudio II, 268-270 d.C.

Anverso: cabeza barbada, con coroa radiada, mirando á dereita. CLAVDIVS

Reverso: unha figura masculina núa, probablemente un xenio, mirando á esquerda, con cornucopia

nunha man e pátera na outra. [...]NIVS[...]

Módulo: 18 mm. Antoniniano. 2,36 g.

Procedencia: Betanzos.

Doazón: D. Benigno Manuel Martínez Villaverde.

Número de rexistro: 1964

25) Alto Imperio. Claudio II, 268-270 d.C.

Anverso: cabeza con algo de relevo e con coroa radiada,

mirando á dereita. DIVICCCLAVDIVS

Reverso: unha figura con cetro e rama (?). Gráfica.

IODIVI..{;N?}I

Módulo: 21 mm. Antoniniano. 2,4 g.

Procedencia: ?

Doazón: ?

Número de rexistro: 1980

26) Alto Imperio. Clavdio II, 268-270 d.C.

Anverso:cabeza, con coroa radiada, mirando á dereita.

[...]CLAVDIVSAVG(vstvs)

Reverso: unha figura feminina. [...]JEXA[...]

Módulo: 22 mm. Antoniniano. 2,85 g.

Procedencia: Betanzos.

Doazón: D. Vicente García Blanco.

Número de rexistro: 2763

27) Alto Imperio. Moeda Incusa.

Anverso e Reverso: Aparece o mesmo a ambos lados:

cabeza masculina á dereita e en relevo. OP OMI {;KVPV?}

Módulo: 12 mm. 1,8 g.

Procedencia: Tiobre.

Depósito (?) de D. José Núñez Lendoiro.

Número de rexistro: 204

28) Alto Imperio.

Anverso: cabeza con coroa radiada mirando á dereita.

[...]{;IM}P C CLIID[...]

Reverso: unha figura masculina con roupa militar, cunha vara

ou lanza nunha man e unha rama na outra. VIR TU S[...]

Módulo: 19 mm. Antoniniano. 2,45 g.

Procedencia: Betanzos.

Doazón: D. Benigno Manuel Martínez Villaverde.

Número de rexistro: 1658

29) Alto Imperio.

Anverso: cabeza con coroa radiada, dereita. [...]PO[...]

Reverso: a paz. Simbolízase coa figura dunha muller que leva

unha rama de olivo nunha man e caduceo na outra. Gráfica .A X

Módulo: 17 mm. Antoniniano. 2 g.

Procedencia: Betanzos.

Doazón: D. Benigno Manuel Martínez Villaverde.

Número de rexistro: 1663

30) Alto Imperio.

Anverso: cabeza con coroa radiada mirando á dereita.

Reverso: esperanza: figura feminina andando á esquerda, cunha flor na man. SPES

Módulo: 16 mm. 2 g.

Procedencia: Pobo de Lugo.

Doazón: D. Benigno Manuel Martínez Villaverde.

Número de rexistro: 2806

GLOSARIO DE TERMOS

- ANVERSO: lado da moeda que presenta o motivo principal, normalmente o que contén un busto ou cabeza dunha divindade ou personaxe imperial.
- CADUCEO: vara que remata na parte superior en dúas serpes entrelazadas e que constitúe un dos atributos do deus Mercurio, que o identifica como heraldo dos deuses e que representa a paz.
- CARNIX: arma gala.
- CORNUCOPIA: é o corno da abundancia, polo que é un atributo das deidades benéficas como Ceres e Cibele e das alegorías como Abundancia e Fortuna.
- COROA DE LOUREIRO: coroa que representa a vitoria.
- COROA RADIADA: coroa con radios que fai referencia ao sol.
- DENARIO: moeda de prata que ten a súa orixe nas acuñacións gregas e que en Roma deu lugar a un sistema monetario. Ao principio equivalía a 10 ases, e marcábase cunha "X"; cara o 145 a.C. cambiou a 16 ases, representándose con "XVI". No Alto Imperio aparece en cobre, onde a coroa do emperador é de loureiro.
- ESTANTE: de pe.
- EXERGO: parte inferior da moeda marcada por unha liña e destinada a albergar a lenda indicativa da ceca, o valor, etc.
- GRÁFILA: liña circular continua ou de puntos que rodea as moedas.
- LABARVM: o estandarte imperial.
- MODIVS (modio): cubeta con tres patas, recipiente utilizado para medir; realmente, un modio é a medida de peso para áridos (trigo e cebada), e equivaldría a aproximadamente 8'75 Kg. Utilízase para simbolizar as colleitas.
- MÓDULO: a dimensión que ten a moeda referida ao seu diámetro.
- NIKE: nome da vitoria.
- ORBIS: é o globo que levan na man, normalmente os emperadores, e representa ao mundo, indicando que Roma é o centro. É un símbolo de dominación.
- PÁTERA: prato redondo que se utilizaba nas cerimonias relixiosas e nos sacrificios para liberacións.
- PILEVS: gorro aguzado ou casquete de la que usaban os cidadáns en sinal de liberdade durante as festas Saturnais.
- REVERSO: o lado oposto do anverso que se ocupa con motivos secundarios.
- SEDENTE: sentado.
- TABELLA: tablilla.
- TROFEO MILITAR: este trofeo componse dun escudo redondo, dous escudos hexagonais, un fouciño, dúas xabalinas e dúas polainas.

ABREVIATURAS E LENDAS

- AVG / AVGVSTVS: título adoptado polos emperadores como dignidade desde Augusto.
- BEATA TRANQUILLITAS: a paz bendita, a desexada paz.
- CAES / CAESAR: sobrenome tomado polos emperadores a partir de Xulio César.
- DN: Dominvs Noster. Título adoptado polos emperadores dende o 270 d.C.
- EXER / EXERCITVS: exército.
- FEL TEMP REPARATIO: restauración dos tempos difíciles (Felicitum Temporum Reparatio); feliz restauración dos tempos (Felix Temporum Reparatio).
- GLORIA ROMANORVM: a gloria de Roma.
- IMP: Imperator. Título que, en tempos republicanos, recibían os xefes das forzas armadas ou da flota

- e que en tempos dos emperadores, concretamente despois de Augusto, utilizouse como título honorífico do emperador.
- P.M.: Pontifex Maximvs (pontífice máximo). Título da supremacía religiosa que foi tomada polos emperadores.
 - REP / REPARATIO REI PVB / LICAE : o restablecemento do bo goberno do Estado (da cousa pública)
 - SC (Senatus Consulto): por decreto ou co permiso do Senado.
 - SECURITAS REIPUBLICAE: a seguridade da comunidade.
 - SPQR: Senatvs Popvlvsque Romanvs. O Senado e o pobo romano.
 - S P Q R OPTIMO PRINCIPI: o Senado e o pobo de Roma ó máis alto príncipe.
 - TR. P.: Tribunicias Potestas. Fai mención ó poder do emperador e, segundo o número que o acompaña, permite datar a moeda nun ano concreto, pois era un poder que se renovaba cada ano.
 - VICTORIAE D D AVGG N N: Vitoria para os nosos emperadores.
 - VOT X MVLX XX : cumpridos os 10 anos, esperábanse 10 máis: Votis decennialibus (solutis) multis vicennialibus (susceptis) ou ben: Votis decennialibus multiplicatis vicennialibus.

DEUSES, ALEGORÍAS, PERSONIFICACIÓNS E OUTRAS REPRESENTACIÓNS

- AEQUITAS: alegoría da equidade. Figura feminina sostendo unha balanza e unha cornucopia; personifica a igualdade, a xustiza nos tratos.
- CAIO e LUCIO: son os netos de Augusto, fillos de Agrippa e Scribonia.
- CERES: filla de Cronos e Cibeles, é a deusa da agricultura, das mieses. Representase como unha muller velada ou con coroa de espigas de trigo e unha cornucopia, arado ou espigas na man.
- DACIA: Xenio con estandarte que simboliza a provincia romana ó norte dos Balcáns, Dacia.
- DIÓSCUROS: os xemelgos Cástor e Pólux, fillos de Xúpiter e Leda. Eran os protectores de Esparta. Representanse como nenos ou xoves montados a cabalo, lanza en riste e cabalgando. Normalmente aparecen unhas estrelas sobre as súas cabezas.
- FELICITAS: a felicidade. Personificada nunha figura feminina que leva caduceo e cornucopia e, ás veces, pátera e ramo. Tamén simboliza a prosperidade e a sorte.
- GRIFO: animal mitolóxico protector do tesouro de Apolo. Representase co corpo dun león, ás e cabeza de aguia.
- LIBERALITAS: a liberalidade. Matrona sentada ou de pe que leva tabella e unha cornucopia. Simboliza a bondade, a amabilidade e a xenerosidade.
- LIBERTAS: a liberdade. Personificada nunha figura feminina que leva ou sostén un gorro aguzado (pileus) clásico desta alegoría, e un cetro.
- MINERVA ou PALAS: é a filla de Xúpiter e representase con casco, escudo e lanza ou cunha rama de loureiro, vitoria, búho ou lechuza.
- NEPTUNO: deus do mar, fillo de Saturno e esposo de Anfitrite. Representase barbudo e nu, cun golfoño e sostendo un tridente.
- NIKE: ver Vitoria.
- PAX: a paz. Simbolízase como unha figura feminina que sostén cetro e leva rama de loureiro, cornucopia, caduceo e, algunhas veces, un estandarte ou palma.
- PEGASO: cabalo alado fillo de Poseidón, deus do mar, e da gorgona Medusa.
- ROMA: personificación da grandeza da Urbe, da cidade de Roma. Representase como unha figura feminina e pode aparecer só o busto con casco ou de corpo enteiro estante ou sedente, normalmente cunha vitoria na man ou acompañada dos Xemelgos.
- RÓMULO E REMO: fundadores mitolóxicos de Roma, fillos de Marte e de Rea Silvia, sacerdotisa de Vesta. Representanse como dous nenos amantados por unha loba.
- SECVRITAS: a seguridade. Figura feminina sentada ou estante que se apoia nunha columna e leva cetro; nalgúns ocasións leva cornucopia e, nun segundo termo, un altar.
- VITORIA: alegoría representada como unha muller alada que soe levar unha palma; tamén pode levar outros símbolos como trofeos, rama de loureiro, escudo ou cartela con inscrición, coroa. Tamén se coñece como Nike.
- VIRTVS: o arrox, a valentía, o coraxe. Figura masculina con vestimentas militares e, normalmente, lanza, escudo e casco; algunhas veces pode ter ó seu carón unha pequena vitoria.
- XANO: rei mitolóxico de Lacio, que polo don de Xúpiter podía ler o futuro. Representase con dúas caras, mirando tanto ao pasado como ao futuro, é o deus do principio e do fin, o deus das portas.

SIGNOS UTILIZADOS NA TRANSCRIPCIÓN DAS LENDAS

. = Letra que falta.

() = Desenrolo de abreviaturas, en minúscula.

{¿?} = Diversas propostas de interpretación para unha letra ou letras fundidas.

A = Letra de lectura dubidosa por rotura ou erosión.

[] = Lagoa ou elisión que se enche cunha proposta.

[...] = Lagoa dunha parte indeterminada do texto.

/ = Cambio de liña.

Augusto (v. n° 4).

Claudio I (v. n° 8).

Traxano (v. n° 16).

Faustina -nai- (v. nº 17).

Xulia Mamea (v. nº 18).

Galieno (v. nº 19).

Claudio II o Gótico (v. nº 24).